

УДК 1.147

С.М. Ягодзінський
доцент кафедри філософії
Національного авіаційного університету

КОНТРОВЕРЗА СОЦІАЛЬНОГО ТА ІНДИВІДУАЛЬНОГО У ПРОСТОРІ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СОЦІУМУ

***Анотація.** Досліджується кореляція індивідуального та соціального, які в просторі глобального соціуму знаходяться у стані контроверзи. Обґрунтовується думка про те, що послаблення протистояння приватного і колективного можливе лише в процесі розгортання соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж.*

***Ключові слова:** глобалізація, глобальні інформаційні мережі, соціокультурний потенціал мереж, соціальна синергетика.*

Становлення глобалізованого соціуму змушує дослідників постійно переглядати і корегувати запропоновані ними концепції і теорії суспільного розвитку. Темп соціальних змін у сукупності з їх не прогнозованістю, робить можливим соціально-філософський аналіз лише на глобальному рівні. Як відомо, вперше у науковий обіг термін «глобалізація» було введено професором Гарвардської школи бізнесу Теодором Левіттом у 1983 році. У статті «Глобалізація ринків» учений наполягав на тому, що фінансово-економічні перспективи трансформації соціального простору вимагають зближення локальних територій. У 80-ті роки ХХ ст. американські дослідники Р. Робертсон, Г. Тернборн та австралійський соціолог М. Уотерс показали – зародки глобалізації слід шукати ще в III-IV столітті нашої ери. Відтоді дослідження цього феномену заповнило душі й серця соціологів, політологів, філософів, економістів і політиків з усього світу.

У результаті на рубежі ХХ-XXI століть у суспільному дискурсі сформувалося більш-менш стійке уявлення про глобалізацію. Німецький теоретик У. Бек, відкидаючи усі нашарування, визнає, що в залишку глобалізація – це ідеологія панування світового ринку [3, с. 21-23]. З цього короткого, але ємного тлумачення можна зробити висновок – глобалізація має переважно соціально-економічний, соціально-політичний і соціокультурний вектори. При цьому, останній вектор, на наш погляд, очевидним не є, оскільки вплив глобалізації на соціокультурну сферу амбівалентний і слабо

аргументований, навіть на рівні теоретичних дискусій, не говорячи про колізії її реалізації на рівні конкретних соціальних практик.

Аналіз масиву наукової, а також публіцистичної літератури по глобалістиці нашоюхує на висновок про надмірну теоретичність, ідеалістичність, громіздкість розроблених концепцій і теорій. Складається враження, що їх автори свідомо чи навмисно уникають розгляду питання про зворотний зв'язок об'єктивних процесів з їх суб'єктивним відображенням на індивідуальному рівні. У наративних оповідях про долю глобального світу спостерігається когнітивне спотворення у сприйнятті соціальної дійсності та ролі в ній індивідів. Наслідки такого абстрагування від життя конкретних людей та зосередження уваги на трансформаціях буття соціального, з паралельним ігноруванням змін у структурі індивідуальної свідомості та способів репрезентації колективного несвідомого, нині особливо відчутні та набувають планетарного масштабу.

Акції протестів і непокори, «кольорові революції», марші незгодних, збройні сутички, геополітичні катастрофи та всесвітня напруга розходяться з ідеєю єдності світу та мережевої системи взаємовідношень і залежностей. Мусимо визнати, що класичні підходи до ідентифікації детермінант соціального простору і часу втратили евристичну цінність. Лише зі значними допущеннями, і тільки в короткотривалій перспективі, їх вдається застосувати до оцінки цивілізаційних стратегій та адекватного розуміння теперішнього.

Утім, не будемо детально зупинятися на недоліках теорій глобалізації. Вони були продуктами свого часу, у чомусь схожими на футурологічні концепції 60-80 років минулого століття. У той час під впливом науково-технологічного прогресу мислителі теж поринули у мрії про світле, безконфліктне, безкласове, вільне суспільство. А коли накопичення технологій перетворилося на інструмент тиску на людину, стали очевидними й негативні аспекти інтеграції новітніх технологій в усі сфери суспільного життя. Проте яким би способом автори цих робіт не прагнули скоригувати свою думку, вони, як і нинішні праці по глобалізації, на наш погляд, звернені в минуле і виходять з припущення про інший шлях історії. Така позиція неминує зводить будь-який науковий (раціональний) аналіз до суперечностей і антиномій.

Усе це дозволяє висловити припущення про необхідність розробки і застосування більш точних інструментів вивчення соціальної дійсності, які б враховували кореляцію усіх важелів соціальної рівноваги. Вважаємо, що шлях такого аналізу пролягає через дослідження не глобалізації як метанаративу, а через виявлення соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних

мереж та способів розгортання в ході його реалізації інноваційних, і в першу чергу, комунікаційних суспільних інтенцій і стратегій.

Основою такого припущення є функціональні можливості інформаційних мереж, які на рубежі XX-XXI століть надали глобалізаційним процесам те, чого вони були позбавлені протягом тривалої історії свого становлення – зворотній зв'язок соціального й індивідуального.

Необхідність зміни ракурсу соціально-філософської рецепції побіжно підкреслює британський соціолог З. Бауман, який, виявляючи особливості соціуму рубежу XX – XXI століть, вказує: «Влада у наші дні глобальна і екстериторіальна; політика територіальна й локальна. Влада вільно переміщується зі швидкістю електронних сигналів, не рахуючись з жодними просторовими перепонами» [2, с. 254]. На ґрунті сформованої під впливом таких тенденцій недовіри до соціальних інститутів та зростанні ентропії їх інституційної структурованості, зрозумілою стає суперечність інтересів індивідуального й суспільного.

Спираючись на концепції довіри Ф. Фукуями, П. Штомпки, А. Селігмена та Н. Лумана, вітчизняна дослідниця О. М. Кожем'якіна констатує: «Природа довіри та механізм її функціонування змінюються в сучасному соціумі через економіко-політичні новації та соціокультурні трансформації, сприяючи синтезу соціетального та особистісного в довірі, що обумовлює взаємозалежність соціальних структур та діяльних соціальних суб'єктів» [5, с. 66]. Погоджуючись, у цілому, з таким висновком, відзначимо, що синтез індивідуального й соціального на даному етапі історичного розвитку є швидше формальним і відображає не якісну, а кількісну сторону їх взаємодії.

В епоху глобальних інформаційних мереж відношення між індивідуальним і соціальним перетворюється на конфлікт, суперечність, сутність яких можна виразити терміном «дифузія». Якщо в традиційному та індустріальному суспільстві людина зазвичай розмежовувала приватне і колективне, то архітектоніка мережевої соціальної структури постмодерного соціуму змушує індивідуальне і суспільне проникати одне в одного.

Слушною в цьому ракурсі є ідея вітчизняного ученого В. С. Лутайя, який, спираючись на концепції історичного поступу людства М. Грушевського, К. Ясперса та С. Франка, прийшов до висновку про необхідність забезпечення конвергенції соціальних теорій з метою послаблення протиріччя між індивідуальним і соціальним [6, с. 500-201]. Визнаючи формулювання цього завдання в цілому вірним, скажемо, що на рубежі XX-XXI століть навіть така постановка проблеми потребує кореляції.

Пронизані інформаційними мережами, соціальні структури втрачають домінуючу роль у вираженні суспільних інтересів. Причина цього, на наш

погляд, криється у комбінації двох факторів: тотальній недовірі до мотивів і стимулів організаційної інфраструктури соціальної організації та можливості безпосередньо брати участь у політичному житті. Останнє реалізується завдяки синергійному ефекту, який є результатом доступу індивідів до глобального інформаційного простору.

Побічно це підтверджується суспільною практикою. У випадках масового вияву індивідуальної волі влада прагне обмежити доступ учасників протестних рухів до соціальних мереж. Навіть у відносно стійких регіонах контроль за користувачами інформаційних мереж є тотальним. При цьому доступ до статистичних даних користувачів обмежений і знаходиться під грифом «таємно».

У той же час ми свідомі того, що для нормальної життєдіяльності соціуму питання доступу до соціально-важливої інформації має бути врегульованим. Наша пересторога стосується іншого аспекту становлення глобального мережевого суспільства, а саме: тенденцій до спотворення соціокультурного потенціалу такого інноваційного й високотехнологічного суспільного ресурсу як глобальні інформаційні мережі. І це спотворення двостороннє, адже воно відбувається як на індивідуальному, так і на соціальному рівнях, що черговий раз підкреслює нерозгорнутість соціокультурного потенціалу мереж.

І розпочати викриття цього явища слід з визнання факту неповноти знань про новий інструментарій трансформації соціальної реальності та форм прояву індивідуальної свободи. У стилі кантівського імперативу мусимо розширювати і культивувати принципи відповідальності (Х. Йонас). В епоху глобальних соціальних мереж кожен з нас є не просто частиною цілого, але й несе персональну відповідальність за його долю. Адже навіть відокремлена і, на перший погляд, незначна дія здатна спровокувати появу синергійного ефекту із непрогнозованим зворотнім зв'язком і кінцевим результатом.

На наше переконання, в інформаційному суспільстві поняття центру рівноваги індивідуального й соціального необхідно зняти у понятті «глобальна інформаційна рівновага», яке буде вказувати на оптимізовану систему залежностей між структурами (блоками) інформаційних мереж. Досягнення такої рівноваги є одним із результатів розгортання соціокультурного потенціалу інформаційних мереж, адже «у нелінійному світі зростає імовірність настання навіть малоімовірних подій» [4, с. 370].

Як відомо, перетворення потенціальної можливості на актуальну відбувається при зростанні імовірності її настання до 50%. Така формула соціального балансу слідує з припущення про дискретний характер формування трансляції соціально важливої інформації. Утім глобальні інформаційні мережі вимагають перегляду вказаної пропорції, виходячи з континуальності

(неперервності) соціального простору інформаційного суспільства. Критичною межею актуальності події вважаємо подолання порогу її «популярності» в 3-5% активних суб'єктів соціальних мереж.

Аналізу дії соціальної синергії декілька робіт присвятив французький філософ Е. Морен. Розмежовуючи дію індивідів та їх мотиви, він показує, що на глобальних масштабах причини дій нівелюються, а самі дії провокують появу невластивих (непередбачуваних) наслідків [1, с. 47]. Ми схильні інтерпретувати цей механізм як зворотний зв'язок між глобальними процесами і індивідуальними прагненнями, цінностями та пріоритетами. Саме зворотний зв'язок, на наше переконання, і замикає об'єктивоване та індивідуалізоване духовне у бутті глобалізованого, яке в інформаційному суспільстві набуває самостійного онтологічного виміру.

Тому більш реалістичною, на наш погляд, є позиція щодо протистояння, конфронтації, неузгодженості приватного й суспільного з інтенцією до їх зближення. Сама ж інтенція, її показники, стимули і умови реалізації криються в структурі соціокультурного потенціалу глобальних соціальних мереж і поки що не є очевидними і розкритими в науковій літературі.

Активна фаза дослідження інформаційних мереж як соціального феномену розпочалася в кінці ХХ ст. і триває донині. Попри це концептуальне оформлення феномена інформаційного в структурі суспільного буття поки далеке від завершення. Але вже зрозуміло, що саме глобальні соціальні мережі є суміжною площиною між індивідуальним і соціальним, у той час як механізмом їх узгодження є реалізація соціокультурного потенціалу мереж. У будь-якому випадку вторгнення сфери приватного на територію суспільного нині набуває масивних форм і легітимного характеру.

В умовах глобальних інформаційних мереж індивідуальне отримало спосіб ізоморфно відображати себе на рівні соціального. Визнанням існування цих процесів є зміна політичної риторики та виборчого права деяких європейських країн. Популярності набувають політичні партії, які декларують норми безпосереднього перманентного народовладдя. За посередництва цифрових соціальних мереж моніторинг діяльності політичного істеблішменту може здійснюватися в режимі on-line. Залежно від реакції виборців, обраний ними представник варіативно набуває або лишається права віддати голос за те чи інше рішення органів влади.

Тобто кожен член глобалізованого соціуму отримує механізм реалізації прямого (хоча й стохастичного за своїм ефектом) впливу на формування рельєфу соціального простору. Події у світі не лише демонструють бажання людей користуватися таким інструментарієм, а й доводять його ефективність. Саме це й змушує соціальних інженерів – виразників інтересів привілейованих

груп – шукати способи нівелювання соціально-культурних інтенцій глобальних інформаційних мереж.

Вирішити це завдання, спираючись на класичні, відпрацьовані маніпулятивні технології, у край складно. Суспільні класи, як стійкі структури, нівельовані; виразників думки більшості немає; суспільство надмірно індивідуалізоване. Навіть історично відпрацьована схема революційної ситуації – «низи не можуть, верхи не хочуть» – не функціонує, оскільки простір і час глобалізованого соціуму мають нелінійну, ризоморфну систему координат. Вийти за таких умов на рівень індивіда з метою переорієнтації одиничних, відокремлених агентів соціальних мереж в одному напрямі і є об'єктом інтересу агентів впливу на суспільну свідомість.

Мусимо визнати, що попри доступність інформації і відкритість кордонів, замовлення на налаштування індивідуальної свідомості на виконання наперед визначених агентами впливу дій не зникають. Більше того, в інформаційному суспільстві засоби контролю, маніпуляції та впливу стали прихованими, латентними і перманентними.

І це цілком прогнозований результат кліпового, фрагментованого, вибіркового сприйняття інформаційних потоків на рівні індивідуальної свідомості. Руйнування фундаментальної освіти, гіпертрофоване захоплення дискретними (не континуальними) засобами подачі інформації, з одного боку, диверсифікувало інформаційні канали, надало людині видимість свободи думки, а з іншого – стало шпариною для розробки і впровадження нетрадиційних, нелінійних, частково самоорганізованих методів впливу на індивідуальне через уявну реалізацію свободи на соціальному рівні.

Тому найважливішим на даному етапі соціально-філософського дослідження мереж вважаємо аналіз методів та інструментів узгодження індивідуального та соціального, їх взаємопроникнення. Для вирішення поставленого завдання будемо виходити з того, що в постмодерному суспільстві індивіди жорстко не прив'язані до соціальних груп, класів і страт, через що ідеологічний тиск на них втрачає ознаки тотальності, адже соціальний (колективний) контроль як такий відсутній, або занадто слабкий.

Ефективним способом консолідації соціуму на виконання тих чи інших дій, на наше переконання, стає зміна значення інформаційної рівноваги. Якщо в традиційному та індустріальному суспільстві така кореляція здійснювалась через тиск на соціальні мережі, до яких належав індивід, то в культурі постмодерну впливають безпосередньо на окремого соціального суб'єкта, незалежно від рівня його громадянської активності. Внаслідок стохастичного характеру такої дії, в інформаційному соціальному просторі утворюються деперсоніфіковані матриці довіри.

Зміщена у такий спосіб соціальна структура набуває ознак віртуальності, а утворені матриці впливу створюють віртуальний (тимчасовий) прообраз реальності. Їх переорієнтація, пошук ліній трансляції в них авторитету, влади, аналіз рівня порогів стабільності та методів кореляції репутації їх вузлових точок і складає задачу соціального прогнозування. І як не дивно, інформаційні мережі відіграють тут ключову роль, адже, будучи глобальними, вони запускають механізми самокорекції, саморегуляції. На рівні індивідуальної свідомості така трансформація суспільства інтерпретується як об'єктивний тренд історії. Насправді ж, акумульовані інформаційні контакти з одиничними суб'єктами соціальних мереж стають лише основою, матеріалом, який використовується для зміни зовнішнього рельєфу соціальної реальності.

Висновки

Може скластися враження, що маніпуляція і є кінцевою метою використання соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Проте, на нашу думку, це лише перший крок до приведення соціальних мереж у резонанс на рівні подій та явищ.

Узгоджені у такий спосіб соціальні мережі здатні надати соціальному простору властивостей віртуальної реальності, в якій індивідуальна свідомість остаточно втратить можливості контролю та об'єктивного відображення соціальних процесів, а, відтак, змушена буде розчинитися у глобальній свідомості. Адже віртуальний прообраз не обмежений у виборі напрямів трансформації, а його наступні стани не обов'язково мають корелювати з об'єктивними факторами соціального життя. Відтак, на рівні глобальних інформаційних мереж соціальна реальність стає відкритою до соціального планування і прогнозування в on-line режимі, що робить її вразливою перед застосуванням технологій маніпулювання і впливу на суспільну та індивідуальну свідомість.

Список літератури

1. Morin E. Les sept savoirs necessaires a l'éducation du futur. – Paris: UNESCO, 2000. – 256 p.
2. Бауман З. Индивидуализированное общество / Зигмунд Бауман / Пер. с англ.; под ред. В.Л. Иноземцева. – М. : Логос, 2002. – 390 с.
3. Бек У. Что такое глобализация? / Ульрих Бек / Пер. с нем. А. Григорьева и В. Ведельника. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
4. Князева Е. Н. Принципы инновационного социального управления / Елена Николаевна Князева // Синергетическая парадигма. Социальная синергетика. – М. : Прогресс-Традиция, 2009. – С. 370-389.

5. Кожем'якіна О.М. Довіра в динаміці соціальних змін / Оксана Миколаївна Кожем'якіна // Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2010. – № 18-19. – С. 62-67.

6. Лутай В.С. Социальная синергетика, ее роль в преодолении глобальных противоречий современности / Владлен Степанович Лутай // Синергетическая парадигма. Социальная синергетика. – М. : Прогресс-Традиция, 2009. – С. 494-502.

С.Н. Ягодзинский

КОНТРОВЕРЗА СОЦИАЛЬНОГО И ИНДИВИДУАЛЬНОГО В ПРОСТРАНСТВЕ ГЛОБАЛИЗИРОВАННОГО СОЦИУМА

Аннотация. Исследуется корреляция индивидуального и социального, которые в глобальном социуме находятся в состоянии контroversы. Обосновывается мысль о том, что ослабление противостояния частного и коллективного возможно лишь в процессе развертывания социокультурного потенциала глобальных информационных сетей.

Ключевые слова: глобализация, глобальные информационные сети, социокультурный потенциал сетей, социальная синергетика.

S. Iagodzinskiy

CONTROVERSIES OF SOCIAL AND INDIVIDUAL IN GLOBAL SOCIETY

Abstract. The correlation of individual and social, which in the space of global society are in a state of controversy, is devoted. The author proposes that the weakening of private and collective resistance is possible only in the socio-cultural potential deployment of global information networks.

Keywords: globalization, global information networks, social and cultural potential of networks, social synergy.